

BORDA JÁNOS

A kakukk sorstalansága

Falum határában, a Dong-ér gátja mellett frissen felszántott árpartarló barázdái között kutattam bizonyító leletek után egy középkorban eltűnt falu nyomait keresve. Edények cserepeit, állatcsontok darabjait, kemence-tapasztás törmelékét vetette fel az eke imitt-amott. Telt szépen a gyűjtő-izsák, ám a nap tüzes korongja zenitre hágott, delelőre parancsolva minden épeszű élőlényt. Vonakodva bár, de én is elindultam árnyékos pihe-nőhelyet keresni... Mint egykor szüleim, s azok felmenői tették aratás-kor, vagy más, fárasztó nyári munka idején.

Miközben a tájat uraló terebélyes nyárfa felé tartottam, kiszikkadt torokkal és tompult elmével azon gondolkodtam, leginkább milyen jelzővel lehetne illetni így, július elején ezt a hőséget. Rekkenő? Elviselhetetlen? Izzó, pokoli vagy perzselő?

Felhő nélküli, fakó kékséggel szikrázott az égi katlan, szinte sistergett a páráatlan levegő. Hunyorgó szememet gyötörte a fény, a sapka ellenzője alól gyöngyöző izzadság lefutott az orrgyökömön, majd a szemüvegkeret alsó ívén, és poros hályogcsikká száradt a lencsén. A távolban mezei pacsirta fekete pöttye remegett a magasban, hangja nem hallatszott el hozzám. Nem tudtam eldönteni: szapora szárnyverdesését, a tollain csillámló napsugarak játékát vagy a levegő délibábszerű vibrálását látom...

Magas tajtékot verve zúgott, susmorgott a víz a zsilip alatti kövezésen, hús permettel frissítette a parti sás közé keveredett lapu húsos leveleit. A csomoros törzsű, vén feketenyár koronája a Dong-ér fölé hajolt, gyökerei vonagló ujjakként markoltak a réti föld televényébe. Tisztelettel simítottam meg tenyeremmel a legalább másfél-két évszázados, barázdált kéreg hegeit: – Mi mindennek lehtétl tanúja, öreg topolya! Talán már ükapám-nak is adtál déli enyhet... Hej, ha te mesélni tudnál!

Leheveredtem, egy deréknyi vastag gyökér föld feletti ívét használva fejtámaszul. Alig helyezkedtem kényelembe, amikor a szemközti füzes rejtekében megszólalt a kakukk. Mennyire várja tavaszt hirdető szavát minden áprilisban az erdőt-rétet járó vadász, horgász, mezőgazdasági munkás és természetkedvelő! Régen hány hiszékeny ember fogadta reménnyel ennek a csalárd, tollas vátesznek a megnyilatkozásait jövőről,

gazdagságról, tűzvészről és gyógyulásról, a remélt életevek számáról: „Kakukkmadár, mikor lesz nyár, hány évig élek én?”

– Khu-kuk!... Khu-kuk!... Khu-kuk!...

Önkéntelenül számolni kezdtem kiáltásait, s a lassú számolás elandalított, mintha alvásra készültem volna. Szemhéjaim meg-megrebbentek, de már szinte kívülről hallottam mélyülő szuszogásomat. Úgy éreztem, hogy kibontakozó álmom fentről, a lombok közül pereg rám, látomásként lengedezve: talán az Idő szítálta felettem a rég elporlott, múltbéli valóságot...

*

A leány egyszerű, hosszú vászonszoknyájának alját elől feltúrta a korbca, az üres csobolyót¹ kötélfülénél fogva a hátára vetette. Meztláb, sietős léptekkel haladt a vízfolyáson átvezető fahíd felé. A parton megállt a fiatal, égre törő nyárfa alatt, leoldott fejkendőjével felitatta a verejtéket arcáról, nyakáról. Messziről kakukk egyhangú szólama ismétlődött, majd elhallgatott.

– Kakukkmadár, azt kérdöm én, férjhön mögyök-e az idén? – skandálta félhangosan a rigmust, szinte csak magának. Rövid ideig hallgatózott, majd gyöngyöző kacagással felnevetett, a madár válaszát hallva: – Kakukk! Ka-kukk!

– Hát te mit tétlenködsz itt, Julis? Nem a répaegyelőkön vagy beosztva mára?

Ijedten fordult hátra a határispán érdes hangjára: – De, ott vagyok, kulcsár úr, csak elfogyott a vizünk, azér' kűdtek a madarasi csordakúthon.

– Elviszlek én a csészán, nem köll cipekődnöd se! Oszt még marad időnk másra is... – lépett közelebb a durva bajszú, köpcös férfi. A cselédlány hátrálva igyekezett menekülni, de támadója ravasz csellel a csalit sűrűje felé terelte.

– Ne húzóckoggyál, maj' kakukkolok én neköd! Jó 'jaz mindönkinék! – lihegte vigyorogva. Váratlan öleléssel magához rántotta a lányt, és a vászoningen keresztül belemarkolt a mellébe.

– Haggyon mán! – könyörgött Julis. Próbálta a pusztagazda fogását lefeszegetni magáról, s közben undorral hajolt el a közelítő borszagú, pipabűzös lehelet elől. – Engeggyön, hajja? Párom van, ősszel férjhön mék! Nem tud maga annyit ígérni, hogy mögájjak magának!

– Ígérni nem, de elvönni, azt tudok! – acsargott a kulcsár. – A prádés kocsis² Rókus a vőlegényöd, ugye? Egy szavamba kerül, oszt visszakerül

---

¹ csobolyó: dongákból készült lapos vízfordóedény

² parádés kocsis, az úri hintó hajtója

ökörfogatosnak! Osztán mi lössz, ha apád mög nem kap gyüvőre kishaszonbérbe fődet? Éhön döglötök!

A nincstelen zsellér lánya lehajtott fejjel állt. Kibomlott haja alatt, arcán csorogtak a könnyek. Ujjai tétován megindultak az ingkötő pántlika felé... Már majdnem hajlott rá, hogy meghozza a kizsarolt áldozatot, de hirtelen eszébe villant egy lehetőség, és félbe maradt a mozdulat. Esdek-lőn felemelte ázott pillájú tekintetét, és összetett kézzel rimánkodott: – A Jóistenre kérem, ne alázzon mög a tekintetős úr! Épp’ most vagyok tisztulásba’. Tuggya, a havibaj...

– Hát, nem bánom! Három nap múva, szombatra a libákhon tőszlek; egyedül hajtod ki őket a Paléra, én majd arra kerülök valamikó. Vasárnap már mög is gyónhatod! – heherészett idétlenül a férfi. – De ha akkó is ellenközöl...

– Mindönt mögtőszök, kulcsár úr, amit parancsol! – Julis felkapta a csobolyót, s néhány pillanat múlva már a híd gerendáin csattogott a talpa. A pusztagazda a zsákmányszerzés elégedettségével nézett a karcsú lány után, majd elindult a dűlőúton félreállított homokfutó kocsí felé.

Egyenesen a Délitóri csárdához hajtott. A szárnyékhoz kanyarodva megoldotta a hámkötél hurokját, levette a szürke heréltről a fejjőt, és zabostarisznyát csatolt fel helyette. Egész délután az eperfa alá kitett asztalnál pipázott, egyik meszely bort ürítve a másik után. Szemmel tartotta az arra járókat, dőlyfős utasításokat kiabált a majorba tartó szénásszekerek kocsisainak. Alkonyatkor már botladozott a nyelve. Bent, az ivóban szóváltásba keveredett két tisztántúli ismeretlennel, akik előtt azzal hetvenkedett szószátyár részegségében, milyen engedelmes lányt kerített szeretőnek.

– Szamár se való kend alá, nemhogy lány – szólt csendes nyugalommal egyikük, aki csikósgúnyját viselt. Kiköpött az agyagpadlóra: – Még azzal se tunna tisztösséggel bánni...

– Maj’ tanútok tik tisztösségöt a bitón, ha rátok küdöm a pandúrokat! – tajtékszott sértődötten a kulcsár. Az idegenek nem válaszoltak, csak kissé egyenesebbre húzták ültükben magukat. A csikóskalapos maga elé tette a karikába szedett fonott szíjostort, társa hosszú nyelvű kanászbaltáját akasztotta le a szék támlájáról. A pusztagazda sípoló lélegzettel, imbolmogva állt, nézte őket egy ideig, aztán elbődült: – Gazduram! Kűggye ki a legényt, segjőn befogni!

Kitántorgott a csillagfényes estébe. Kisvártatva a cséza rugójának nyekkenése, kerekék zörgése, szapora patadobogás hallatszott. Ekkor a két pásztorféle ismeretlen felcihelődött, és halk, tisztelettudó „Isten mögálgya!” után ők is belevesztek a sötétségbe.

A ló sötétben is tudta a járást hazafelé. Riadtan tört ki a kikoptatott nyomból, amikor a magányos nyárfa kanyarjánál a könnyű homokfutó megbillent az oldalról ránehézkedő teher alatt. Elhaló hörgés, majd súlyos test puffanása hallatszott. A szürke lesunyt fülekkel vágtatott még egy ideig, de amint a hancsikos gyepről visszatalált a kijárt földútra, prüszkölve fújtatott, és csendes ügetéssel haladt tovább az uradalmi major irányába.

A határispán dülledt szemmel arrafelé nézett, ahol a Göncöl rúdja belebeleakadt a Tiszát szegélyező erdőszáv szuroksötét fodraiba – de már nem látott semmit. Hátán feküdt, a nyárfa alatti szederindásban. A szúrás közvetlenül az órazseb felett érte, ferdén felfelé, a rekeszizmon áthatolva. Reggel találtak rá az agyagásóba igyekvő béresek.

Nagy erőkkal, sokáig kutattak Szegvár és Mártély térségében a két betyárküllemű legény után, de soha nem kerültek kézre. Annyira egyértelmű volt a bűnösségük, hogy a pandúrok más irányba meg sem próbáltak nyomozni... Pedig a végzetes dulakodás közben ezt hallotta utoljára a kulcsár: – Ezt kapod, te mocskos kakukk, nem Julisom ártatlanságát!

*

– Khu-kuk!... Khu-kuk!... – hangzott felettem a lombkoronából. Kinyitottam a szemem, de a feltámadó lágy fuvallatban úgy repdesett, tapsikolt a sok háromszögletű nyárfalevél, hogy sehogy sem bírtam kifigyelni a madarat.

– Khu-kuk!... Khu-kuk!... Kece-rece... – A szólam vége gúnyos kacarászásnak tűnt.

– Ne vess csak, csúfolódj! – gondoltam. – Ma már nem hiszi el senki a hazugságaidat... És csak szánni tudlak léhaságodért: más madarak fészkébe lopod cafkamód termékenyült tojásaidat, hogy a pázásra fordíthasd minden idődet, egyre-másra változtatva gavallérjaidat. Nincs szerelmed, nincsen párod, akivel összefogva didergő lázban költenéd ki utódaidat; nem élheted át fejlődésüknek csodás pillanatait, nem taníthatod őket repülni, élelmet szerezni... Nem nézhetsz boldogan kecses szárnyalásuk után, és nyár múltán, az Afrikába vezető hosszú úton nem inthetsz vissza rájuk büszkén a csőröddel, a hátad mögé: – Velem jönnek... Az idei családom!

Hanem – mindennek tetejébe – jól vigyázz, kakukk! Úgy hallom, a butának gondolt, kihasznált madárkák mind több fajtája képes már felismerni fészkében a kakukktójást, és ha nem bírja kivetni onnan, akkor sem hajlandó kotlani rajta. Igyekezz hát lépést tartani az evolúcióval: ta-

nulj meg fészket rakni, fiókat költeni és felnevelni, mert egyszer csak a Vörös Könyvben³ talárod a neved – önhibádból!

Igyekezz, hogy legalább az én életemből ne hiányozzon az a kendermagos mellényű, szürkefrakkos ajtónálló, aki oly túlcsondult boldogsággal jelenti be az érkező Tavasz hercegnőt... Aki belefeledkezve mindegyre a begyakorolt mondókát ismételgeti, pedig a bájos hercegkisasszonyt már régen magához ölelte napsugár-koronás királya: a Nyár.

Krasznainé Konczili Éva: Fióka (22x31 cm, tus-papír)

---

³ ~ vagy Vörös lista: a kihaltással veszélyeztetett fajok jegyzéke.